

O instytucji ławnika

Konstytucja RP (art. 182) przewiduje udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Status ławnika określono natomiast w ustawie Prawo o ustroju sądów powszechnych.

Ławnicy w zakresie orzekania są niezawisli i - jak sędziowie zawodowi - podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom. Przy rozstrzyganiu spraw ławnicy mają równe prawa z sędziami. W odróżnieniu od sędziów, ławnik nie może jednak przewodniczyć rozprawie i naradzie, jak również wykonywać czynności poza rozprawą.

Ławnik składa przed prezesem sądu ślubowanie. Tekst roty stanowi swoistą esencję zasad etyki zawodowej, z której wynikają szczególne powinności, takie jak: obowiązek wiernej służby ojczyźnie, strzeżenie prawa, bezstronność, dochowanie tajemnicy czy kierowanie się godnością oraz uczciwością.

Ławnik jest funkcjonariuszem publicznym. Zgodnie z treścią art. 115 § 13 Kodeksu karnego, status ten mają m. in. Prezydent RP, poseł, senator, a także sędzia, ławnik, prokurator oraz kurator sądowy. Z ustawowego określenia pozycji ławnika wynikają dwie istotne kwestie. Każdy funkcjonariusz publiczny, a więc także ławnik, za czyn związany z nadużyciem funkcji lub niedopełnieniem obowiązków podlega odpowiedzialności karnej (art. 231 Kodeksu karnego). Ponadto ławnicy korzystają z ochrony prawnej przysługującej funkcjonariuszom publicznym. Oznacza to, że Kodeks karny zapewnia im szczególną ochronę w związku z pełnieniem funkcji publicznej w razie naruszenia nietykalności cielesnej, czynnej napaści, znieważenia, wymuszenia przedsięwzięcia lub zaniechania prawnej czynności służbowej oraz udaremnienia lub utrudnienia czynności wykonywanych w ramach pełnionej funkcji.

Za czas wykonywania czynności w sądzie, którymi są: udział w rozprawie lub posiedzeniu, uczestnictwo w naradzie nad wyrokiem, sporządzenie uzasadnienia lub uczestnictwo w posiedzeniu rady ławniczej, jeżeli został do niej wybrany, ławnik otrzymuje rekompensatę pieniężną.

Obowiązkiem ławnika jest uczestniczenie w wyznaczonym posiedzeniu.

Zasadą - obowiązującą zarówno w postępowaniu cywilnym, jak i karnym - jest rozpoznawanie spraw w składzie jednoosobowym, a zatem bez udziału ławników. Obie ustawy procesowe określają jednak kategorie spraw, które z uwagi na społeczną doniosłość rozpoznawane są z udziałem sędziów społecznych.

W postępowaniu cywilnym sąd w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników rozpoznaje w pierwszej instancji sprawy:

*z zakresu prawa pracy o:

ustalenie istnienia, nawiązanie lub wygaśnięcie stosunku pracy; uznanie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy; przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy oraz dochodzone łącznie z nimi roszczenia i o odszkodowanie w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia oraz rozwiązania stosunku pracy, naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu i o roszczenia z tym związane, odszkodowanie lub zadośćuczynienie za mobbing;

*ze stosunków rodzinnych o:

rozwód, separację, ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa, rozwiązanie przysposobienia. W postępowaniu nieprocesowym sąd w składzie jednego sędziego i dwóch ławników rozpoznaje sprawy o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej oraz o przysposobienie.

W postępowaniu karnym sąd orzeka w składzie jednego sędziego i dwóch ławników w sprawach o zbrodnie. Natomiast w sprawach o przestępstwa zagrożone karą dożywotniego pozbawienia wolności sąd orzeka w składzie dwóch sędziów i trzech ławników.

Ławnicy, postrzegani jako niezmiernie ważny element kontroli społecznej, mają za zadanie czuwać między innymi nad tym, aby wyroki wydawane zgodnie z literą prawa były także sprawiedliwe w odbiorze opinii publicznej. Jednak od wielu lat trwają dyskusje o ograniczeniu roli ławników w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.